

Heydər Əliyev fenomeni və “Əsrin müqaviləsi” – uğurlu yolun başlanğıcı

Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində dövlət müstəqilliyini əldə edən Azərbaycan özünün yeraltı və yerüstü sərvətlərinə sahib çıxmaq imkanı qazandı. Lakin dövlət idarəçiliyində təmsil olunan səriştəsiz, naşı adamlar bu sərvətləri ölkənin davamlı inkişafına, xalqın gələcək firavanlığı naminə istifadə etmək iqtidarında deyildilər. Digər tərəfdən, gənc dövlətin vahid inkişaf strategiyasının olmaması, idarəçilikdə buraxılan kobud səhvlər ölkədə siyasi anarxiya və iqtisadi tənəzzülü getdikcə dərinləşdirirdi. Həmin o çətin, təlatümlü günlərdə, dövlət müstəqilliyi üçün ciddi təhlükə yarandığı bir dövrdə xalqımızın təcrübəli siyasətçiyə, əsl xilaskara ehtiyacı vardı. Gənc bir dövləti,

onun xalqını üzləşdiyi bu təhlükədən yalnız və yalnız dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyev xilas edə bilirdi.

Belə bir şəraitdə xalqın təkidli xahişini qəbul edən Ümummilli Lider müstəqilliyini itirmək təhlükəsi ilə üz-üzə qalan Azərbaycanı tarixin bu çətin sınağından üzəgə çıxarmağı bacardı. Şübhəsiz, iqtisadi müstəqillik olmadan heç bir dövlət gələcək inkişafa, heç bir xalq firavan həyata qovuşa bilməz. Məhz buna görə də qısa müddətdə siyasi sabitliyə nail olan Ulu Öndər ölkənin gələcək inkişafının mühüm konturlarını müəyyənləşdirdi. Azərbaycanın iqtisadi müstəqilliyinin onun yeraltı və yerüstü sərvətləri ilə birbaşa bağlı olduğundan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında qısa müddətdə ölkəmizin hərtərəfli inkişaf konsepsiyası işlənib hazırlandı. Həmin konsepsiyanın əsasını isə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən neft-qaz ehtiyatlarının işlənməsi təşkil edirdi. Qabaqcıl texnologiyalara sahib olmadan bu böyük həcmli işləri həyata keçirmək mümkün deyildir. Müstəqilliyimizin ilk illərində hakimiyyətdə olanların səriştəsizliyi nəticəsində ölkəmizin maliyyə resursları demək olar ki, yox səviyyəsində idi. Bu səbəbdən Ulu Öndər dünyanın tanınmış neft şirkətlərini ölkəmizə dəvət etdi. Müharibədən yenicə çıxmış, ağır iqtisadi böhran şəraitində olan bir ölkəyə investisiya yatırılması isə o dövr üçün mümkünsüz görünürdü. Lakin Heydər Əliyevin şəxsi nüfuzu və beynəlxalq münasibətlər sisteminin fəal aktoru olması amili nüfuzlu xarici şirkətlərin ölkəmizə investisiya yatırmasını təmin etdi.

Nəhayət, 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda, Güllüstan sarayında “Xəzərin Azərbaycan sektorunda yerləşən Azəri, Çıraq yataqlarının və Günəşli yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin kəşfiyyatı, birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında Saziş” imzalandı. Bu, ölkəmiz, xalqımız üçün böyük tarixi hadisə, yüksək nailiyyət

idi. Təsadüfi deyil ki, təntənəli imzalanma mərasimində çıxış edən Ümummilli Lider Heydər Əliyev demişdir: “Biz müqaviləni imzalamaqla Azərbaycan Respublikası ilə dünyanın inkişaf etmiş dövlətləri, onların ən böyük şirkətləri arasında əlaqələr yaradır, Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına, azad bazar iqtisadiyyatına qoşulması üçün əsas yaradırıq. Bu müqavilənin imzalanması bazar iqtisadiyyatının Azərbaycanda həyata keçirilməsi üçün ilk böyük addımdır. Biz bu müqaviləni imzalamaqla xarici ölkələrdən Azərbaycana investisiya qoyulması üçün böyük yol açırıq, digər sahələrdə çalışan şirkətlərin də Azərbaycanda fəaliyyət göstərməsi üçün zəmin yaradırıq, müstəqil Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatında və ictimai-siyasi həyatında hökm sürən sabitliyi dünyaya bir daha nümayiş etdiririk. Müqavilənin imzalanması Azərbaycan Respublikasının həyatında, iqtisadiyyatında və xüsusən neft sənayesində yeni bir mərhələ açır”.

Dünyanın 11 ən böyük neft şirkəti ilə imzalanmış bu tarixi Saziş iqtisadi və siyasi əhəmiyyətinə görə sonradan “Əsrin müqaviləsi” adını aldı. Bu, Azərbaycanın gələcək sosial-iqtisadi inkişafı üçün yeni perspektivlər açan, ölkənin maliyyə imkanlarını xeyli dərəcədə artıran tarixi Sazişə verilən əsl qiymət, əsl dəyər idi. Eyni zamanda, Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətinin nəticəsi olan “Əsrin müqaviləsi” Xəzər regionunu beynəlxalq əməkdaşlıq məkanına çevirdi. Müstəqilliyini yenicə əldə etmiş Azərbaycan qlobal enerji layihələrinin təşəbbüskarı və əsas iştirakçısı kimi tanındı, ölkəmizin beynəlxalq nüfuzu xeyli artdı. “Əsrin müqaviləsi”nin uğurla icra olunması ölkəmizin sürətli inkişafı üçün yeni imkanlar yaratdı. İlk növbədə, Azərbaycana güclü xarici investisiya axını başladı. Bunun hesabına Azərbaycana qabaqcıl texnika və texnologiyalar gətirildi, ölkəmizin neft sənayesinin infrastruktur imkanları xeyli artdı. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda dünyanın ən müasir neft platformaları quraşdırıldı. Dənizin dərinliklərində qazma işləri aparmaq məqsədilə üzən yarım dalma qazma qurğuları inşa olundu, xam neftin nəqli üçün yüz kilometrə qədər sualtı neft kəmərləri çəkil-di, Bakı yaxınlığında dünyanın ən nəhəng neft-qaz ixracı terminalı tikildi.

1997-ci il noyabrın 7-də Çıraq platformasından ilkin neft hasilatına başlanılması “Əsrin müqaviləsi” çərçivəsində atılmış ilk uğurlu addım kimi tarixə düşdü. Beş gün sonra, noyabrın 12-də layihənin əməliyyatçısı olan bp şirkəti və tərəfdaş şirkətlərin nümayəndələrinin, eləcə də xarici ölkələrdən gəlmiş qonaqların iştirakı ilə platformada keçirilən təntənəli mərasimdə bu möhtəşəm tarixin yaradıcısı Heydər Əliyev şəxsən iştirak etdi. Bu, Azərbaycanın yeni neft strategiyasının uğurlarının başlanğıcı idi. Həmin tarixi nailiyyət, “Əsrin müqaviləsi”nin həyata keçirilməsi sahəsində qazanılmış zəngin təcrübə sonralar “Azəri” və “Dərinsulu Günəşli” yataqlarının da mərhələli şəkildə işlənməsinə imkan yaratdı. 2005-ci ilin əvvəllərində “Azəri” yatağının mərkəzi hissəsində böyük neft hasilatına başlanıldı. Sonrakı illərdə “Azəri” yatağının şərq və qərb hissələrinin, eləcə də “Dərinsulu Günəşli” yatağının istismara verilməsi ilə Azərbaycanda neft hasilatı kəskin şəkildə artaraq 2010-cu ildə rekord səviyyəyə – 51 mln. t-na çatdırıldı. Bütövlükdə isə, ötən illər ərzində “Azəri-Çıraq-Günəşli” yataqlar blokundan 569 mln. t-na yaxın neft çıxarıldı.

Eyni zamanda, Azərbaycan zəngin neft ehtiyatlarını dünya bazarlarına müstəqil şəkildə çıxarmaq fürsəti qazandı. Heydər Əliyevin işləyib hazırladığı mükəmməl neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində Azərbaycan şaxələndirilmiş ixrac boru kəməri marşrutlarına sahib oldu. 1998-ci ilin əvvəllərindən etibarən Azərbaycan nefti Bakı-Novorossiysk boru kəməri ilə şimal istiqamətində axmağa başladı. Bir il sonra, 1999-cu ilin aprel ayından isə xam neft yenidən istifadəyə verilmiş Bakı-Supsa boru kəməri ilə qərb istiqamətində ixrac olundu.

Lakin Ulu Öndər gələcəkdə artan neft həcmələrini dünya bazarına çıxarmaq üçün daha geniş imkanlara malik boru kəmərinə ehtiyac yaranacağını əvvəlcədən bilir və bunun üçün müvafiq tədbirlər də görüldü. “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması mərasimində Ulu Öndər bu barədə də fikrini bildirərək həmin kəmərin keçəcəyi marşrutu və onun son ünvanını zərgər dəqiqliyi ilə nişan verdi. Bu, Bakı-Tbilisi-Ceyhan marşrutu idi. Bütün siyasi təzyiqlərə rəğmən, bu ideya da gerçəkliyə çevrildi. Zaman Heydər Əliyevin bu konsepsiyasının tamamilə real, həm də iqtisadi cəhətdən səmərəli olduğunu bir daha sübut etdi. “Üç dənizin əfsanəsi” adlandırılan nəhəng infrastruktur layihəsi, həm də etibarlı enerji və dostluq körpüsü kimi uzun illərdir ki, ölkələrin inkişafına, xalqların rifahına xidmət edir. İndi Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəməri həm beynəlxalq enerji təhlükəsizliyi sistemi baxımından, həm də neft ixracı sahəsində Azərbaycanla uğurlu tərəfdaşlıq edən ölkələr üçün müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

1999-cu ilin dekabr ayının son günlərində Azərbaycanın mənfəət nefti yüklənmiş ilk tanker Qara dənizdən dünya bazarına səmt götürdü. Bununla da, ölkəmiz tarixində ilk dəfə olaraq neftdən müstəqil şəkildə gəlir götürməyə başladı. Həmin gəlirlərdən səmərəli istifadə olunması, onun müəyyən hissəsinin gələcək nəsillərə çatmasını təmin etmək məqsədilə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu yaradıldı. Ötən müddətdə “Azəri-Çıraq-Günəşli” yataqlar blokunun və “Şahdəniz” qaz yatağı layihələrinin işlənməsi ölkə iqtisadiyyatına külli miqdarda gəlir gətirmişdir.

Yeri gəlmişkən, “Azəri-Çıraq-Günəşli” yataqlar blokunun dərin qatlarında olan neft ehtiyatları 30 ilə nəzərdə tutulmuş sazişin müddətinin daha 25 il uzadılmasına səbəb oldu. Belə ki, 2017-ci il sentyabrın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın iştirakı ilə Bakıda Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda Azəri, Çıraq yataqlarının və Günəşli yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və neft hasilatının pay bölgüsü haqqında sazişə düzəliş edilmiş və yenidən tərtib olunmuş sazişin imzalanması mərasimi keçirildi. Beləliklə, “Azəri-Çıraq-Günəşli” nəhəng neft yatağının işlənilməsində yeni dövr başladı. Yeni sazişin ölkəmiz üçün çox böyük əhəmiyyəti var. Əvvəla, “Azəri-Çıraq-Günəşli” neft yatağının işlənilməsi 2050-ci ilədək uzadıldı. Digər tərəfdən, bu sazişin şərtləri Azərbaycan üçün daha əlverişlidir. Belə ki, yeni sazişə əsasən, SOCAR-ın layihədəki iştirak payı 11.65 %-dən 25 %-ə qaldırıldı. Beynəlxalq tərəfdaş şirkətlər Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fonduna 3.6 mlrd. dollar bonus ödəyəcək. Eyni zamanda, 2050-ci ilədək “Yeni Əsrin müqaviləsi” çərçivəsində həyata keçiriləcək əməliyyatlara

40 mlrd. ABŞ dollarından çox sərmayə qoyulması gözlənilir.

Heydər Əliyev Azərbaycanın iqtisadi cəhətdən dünya birliyinə inteqrasiyasının təməlini qoymaqla yanaşı, həm də dünya ictimaiyyətinin diqqətini Cənubi Qafqaz regionuna yönəltməyə nail oldu.

Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi inkişaf konsepsiyası bu gün də ölkəmizin davamlı inkişafında müstəsna rola malikdir.

Ulu Öndərin layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev Ümummilli Liderin siyasi xəttini yeni çağırışlara uyğunlaşdırmaqla yüksək səviyyədə davam etdirərək Azərbaycanın yeni uğurlar qazanmasını şərtləndirir.

Göründüyü kimi, Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən işlənilən və 30 ilə yaxındır ki, uğurla həyata keçirilən yeni neft strategiyası müstəqil Azərbaycanın bugünkü və gələcək inkişafı üçün möhkəm təməl yaradıb. Bu baxımdan Prezident İlham Əliyevin “Əsrin müqaviləsi”nə verdiyi qiymət diqqət çəkir: “Əsrin kontraktı”nın imzalanması tarixi hadisədir. Bu kontraktın faydasını bu gün Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı görür. Təsəvvür etmək çətindir ki, əgər “Əsrin kontraktı” imzalanmasaydı, Azərbaycan o vaxt nəyin hesabına öz iqtisadi inkişafını təmin edə bilərdi... Bu gün kontraktın icrasının nəticəsi olan yeniləşən, müasirləşən, güclənən Azərbaycan bu sözlərimin əyani sübutudur”.

Akif Əhmədov, Vaqif Bayramov